

Комунікативні стратегії та тактики реалізації концептуальної опозиції «США–СХІД» у сучасному американському політичному дискурсі (на матеріалі промов Барака Обама за 2012–2013 рр.)

У статті досліджено комунікативні стратегії та тактики реалізації концептуальної опозиції «США–СХІД» у сучасному американському політичному дискурсі. З'ясовано сутність і зміст таких понять, як політичний дискурс, концептуальна опозиція, комунікативна стратегія й тактика. На основі аналізу промов Барака Обама визначено та охарактеризовано основні стратегії й тактики побудови цієї концептуальної опозиції, а саме: стратегію групової ідентифікації та протиставлення.

Ключові слова: політичний дискурс, концептуальна опозиція, комунікативні стратегії та тактики.

Постановка наукової проблеми та її значення. Політичний дискурс як об'єкт дослідження здавна привертає увагу вчених у багатьох галузях науки: політології, філософії, конфліктології, імедже-логії та лінгвістики. А інтерес науковців до вивчення мови політиків, як стверджує П. Б. Паршин, може навіть спричинити появу нового напрямку в мовознавстві – політичної лінгвістики [7, с. 181]. Це й не дивно, адже зацікавленість політичним дискурсом, який пов'язаний з однією з найдавніших наук – риторикою, прямо пропорційна ролі політики в повсякденному житті соціуму. В античні часи ораторське мистецтво використовувалося для захисту або звинувачення в суді, а в наші часи призначення політичного дискурсу майже не змінилося: головним залишається переконання співрозмовника або аудиторії, яке досягається за допомогою комунікативних стратегій та тактик. Саме це й зумовлює **актуальність** нашої роботи, **мета** якої – дослідження стратегій і тактик, за допомогою котрих реалізується концептуальна опозиція «США–СХІД». Відповідно до мети, **завданнями** роботи є виявлення та аналіз найбільш типових стратегій і тактик побудови концептуальної опозиції «США–СХІД» у політичних промовах Барака Обама.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Як стверджує Ч. С. Пірс, жоден різновид людської мови не можна зрозуміти, не звернувшись до «світу дискурсу» [12, с. 81]. Проте варто зауважити, що саме поняття «дискурс» стало навіть ширшим за поняття «мова» внаслідок величезної кількості його тлумачень [5, с. 189]. Відповідно, велика кількість праць також присвячена його класифікаціям (В. С. Лук'янець, Г. Почепцов й ін.).

Перед тим, як перейти до об'єкта нашого дослідження (комунікативних стратегій), доцільно визначити поняття політичного дискурсу та його місце в сучасному мовознавстві. У цій роботі ми спираємося на визначення О. І. Шейгал, яка стверджує, що політичний дискурс належить до особливого типу мовлення, для якого характерний високий ступінь маніпулювання, а тому виявлення механізмів політичної комунікації є значимим для визначення характеристик мови як засобу впливу. У цьому сенсі важливість вивчення політичного дискурсу продиктована необхідністю політиків шукати оптимальні шляхи мовленнєвого впливу на аудиторію, з одного боку, і необхідністю розуміння аудиторією справжніх інтенцій та прихованих прийомів мовного маніпулювання – з іншого [11, с. 4].

Оскільки головна мета політичної комунікації – досягнення й утримання влади, керування суспільством та суспільною думкою, то особливої значимості набувають стратегії й тактики впливу, за допомогою яких адресант намагається переконати адресата в правильності своєї позиції [9].

На думку О. С. Іссерс, стратегія є комплексом мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення комунікативної мети [4, с. 54]. Тобто комунікативні стратегії виступають таким собі знаряддям, яке допомагає максимально вплинути на аудиторію, викликати потрібну реакцію та ефект.

Тактика – це, з одного боку, спосіб мовленнєвого впливу, сукупність мовленнєвих засобів, з іншого – метод реалізації стратегії. У межах однієї стратегії можна виділити декілька мовленнєвих тактик, що працюють на неї [6, с. 164].

Оскільки в цій статті ми розглядаємо комунікативні стратегії, за допомогою яких реалізується концептуальна опозиція «США–СХІД», то вважаємо доцільним розглянути ще й поняття самої

концептуальної опозиції. Отже, сам термін «концептуальна опозиція» походить від таких понять, як «опозиція» та «бінарна опозиція». У сучасній концептології й когнітивістиці використовуються різноманітні терміни для позначення концептуальної опозиції: концепт–опозиція, концепт–антиконцепт, бінарна опозиція [8, с. 8]. Бінарна опозиція, на думку О. С. Ахманової, є протиставленням за наявності (відсутності) одного й того самого елемента або за максимального (мінімального) ступеня – тієї самої якості [1, с. 369].

У нашу вибірку увійшло 10 промов Барака Обами, виголошених президентом у кінці 2012 – на початку 2013 р. Така невелика кількість промов обумовлена обмеженими часовими рамками (для аналізу відібрано лише промови кінця 2012 – початку 2013 р.) та орієнтацією дослідження на конкретну тематику: проаналізовано лише ті промови, де обговорювалася тема США–СХІД.

Дослідження виявило, що в промовах Барак Обама конструє концептуальну опозицію «США–СХІД» за допомогою стратегій *групової ідентифікації* та *протиставлення*.

Комунікативна стратегія *групової ідентифікації* в нашому дослідженні нараховує найбільшу кількість прикладів. У кожній із 10 промов траплялися приклади на позначення цієї стратегії. Це пояснюється тим, що під час реалізації стратегії групової ідентифікації відбувається створення позитивного образу групи «ми» та, відповідно, негативного представлення групи «вони» [2, с. 75]. На думку О. В. Дмитрук, так формується позитивне ставлення до однієї (своєї) групи людей і негативне – до протилежної [3, с. 14].

Ця стратегія представлена такими тактиками, як *дистанціювання* (відокремлення) та *інклюзивності* (тобто включення до своїх). Іншими словами, політик використовує прийоми пропаганди з метою зображення в позитивному контексті власної діяльності (тактика інклюзивності). Одиниці з негативною оцінкою використовуються для того, щоб зменшити соціальну напругу, для критики опонентів, створення образу ворога (тактика дистанціювання) [10, с. 11].

Тактика інклюзивності забезпечується:

1) створенням позитивного образу своєї країни – у цьому випадку США, яка захищає не лише свої інтереси, а й інтереси людей усіх національностей та віросповідань, країни-заступниці:

– *It is an insult not only to Muslims, but to America as well – for as the city outside these walls makes clear, we are a country that has welcomed people of every race and every faith. We are home to Muslims who worship across our country. We not only respect the freedom of religion, we have laws that protect individuals from being harmed because of how they look or what they believe* [22].

– *From Burma to Libya to South Sudan, we have advanced the rights and dignity of all human beings, men and women; Christians and Muslims and Jews* [14].

– *Let's understand that we need to live together – as nations and as peoples and as brothers and sisters, as children of a loving God* [15].

– *America has a place for everyone* [16].

2) країни, що бореться проти насильства і закликає інші країни діяти таким же чином:

– *I do believe that it is the obligation of all leaders in all countries to speak out forcefully against violence and extremism* [22].

– *Around the world, we've strengthened old alliances and forged new coalitions to stop the spread of nuclear weapons* [14].

Вищенаведені приклади переконують, що США готові на все, аби зупинити екстремізм, який найчастіше асоціюється зі Сходом, тому й закликають лідерів усіх країн боротися з насильством, а впевнене слово (speak out forcefully) – це найдешевша зброя.

У наступному прикладі ми спостерігаємо дещо протилежну ідею: президент стверджує, що в боротьбі проти насильства США мусить застосовувати смертоносну зброю:

– *There still are wars to end. There are still democratic transitions to sustain. Violent extremism remains out there and has to be confronted and deadly weapons still have to be contained. We have to work to ease tensions between nations and uphold human rights* [15].

Варто також наголосити, що на американську політику, ідеологію працювала й водночас експлуатувалася нею система цінностей США, частково втілена в концепті американської мрії, яка представлена в мові одиницями *freedom, equality of opportunity, fairness, achievement, patriotism, democracy, American exceptionalism, religion* [10, с. 11]. Звернення до таких цінностей, як «religion»,

«patriotism», «freedom» та «self-determination» спостерігається і в промовах Барака Обами. Особлива увага приділяється саме темі релігії. Це пояснюється тим, що релігія відіграє дуже важливу роль у Сполучених Штатах Америки, а фраза «In God We Trust», яку можна побачити на всіх монетах та купюрах США, доводить це твердження. Президент не лише сподівається на божу милість та благословення, апелює до віри, Бога як судді та носія вищої моралі, а й передає власні сподівання у своїх промовах:

– *We are surely **blessed to be citizens of the greatest nation on Earth*** [14]. У цьому прикладі також чітко висвітлюється тема патріотизму, адже ті, хто живе в такій чудовій країні, – благословенні.

– *God bless you. **God bless America*** [15].

– *And together, with your help, and **God's grace**, we will continue our journey forward, and remind the world just why it is that we live **in the greatest nation on Earth*** [19].

Таким цінностям, як «freedom» та «self-determination», як ми вже зауважували, також відводиться особливе місце в промовах президента Барака Обами:

– *We believe that **freedom and self-determination are not unique to one culture**.*

– *These are not simply American values or Western values – **they are universal values*** [22].

Тобто Обама стверджує, що такі цінності, як свобода та самостійність, належать не лише Заходу, а є універсальними, проте спільні прагнення не гарантують простих відносин між західними й східними державами: *the events of the last two weeks also speak to the need for all of us to honestly address the tensions between the West and the **Arab world that is moving towards democracy*** [22].

– *We are willing to **partner with countries around the world** to deepen ties of trade and investment, and science and technology, energy and development – all efforts that can spark economic growth for **all our people** and stabilize democratic change* [22].

Цей приклад свідчить про те, що Сполучені Штати Америки прагнуть партнерства, аби відродити економічне зростання, яке має стабілізувати демократичні зміни. Варто звернути увагу на використання акціонального дієслова «spark (economic growth)», яке також викликає в аудиторії (адресата) образ іскри.

Як ми вже говорили, ця стратегія також представлена й іншою тактикою, а саме тактикою **дистанціювання**, тобто відбувається відокремлення Сполучених Штатів від інших країн світу. Дискурс президента Барака Обами орієнтується як на моральні та традиційні сімейні цінності, так і на ідею винятковості своєї нації.

У своїх промовах Барак Обама характеризує Америку як найрозумнішу й найпрацелюбнішу націю:

– ***Because we work harder and smarter than anyone else*** [14].

У цьому випадку президент навмисне використовує прислівники «**harder**» і «**smarter**» у вищому ступені порівняння, указуючи на переваги США в працелюбстві й кмітливості, порівняно з іншими країнами.

Також варто наголосити на вживанні прикметників-інтенсифікаторів «the biggest, greatest» на позначення ексклюзивності, винятковості своєї країни (США), що створює позитивний образ цієї сторони та імпліцитно вказує на відсутність цих якостей у Сходу: *Hopefully, we will all draw inspiration from this and remember why it is that we're lucky to be living in **the greatest nation on Earth*** [13].

– *And, obviously, we've still got **the biggest market in the world*** [20].

– *Our economy is **better positioned for tomorrow than most of those other countries hit by the financial crisis*** [18].

– *And it speaks to something that has always made this country great – the idea that **here in America, more than any other place on Earth**, we are free to follow our own passions, explore our own gifts, wherever they may lead us* [17].

Чітко простежується також думка щодо високого показника підготовки військових сил. Американці пишаються своєю армією, що доводять такі приклади:

– *And the reason it's an honor is because not only do we **have the finest military in the world but we also have the finest fighting men and women in the world*** [21].

– *Our military is, and will always remain, **the best in the world**, and we recognize our sacred obligation to give our veterans the care they deserve* [16].

Комунікативна стратегія **протиставлення**, на відміну від попередньої, не просто відокремлює чи включає СХІД до Сполучених Штатів Америки, а протиставляє обидві складові частини цієї

опозиції. Найчастіше вона проявляється в такій схематичній опозиції, як «Америка :: Зло», тобто об'єднання чи країни, які завдають болю іншим людям. Оскільки США, як ми вже говорили, захищають усіх людей, то, відповідно, ця стратегія виступає ключовою.

– *It is time to marginalize those who – even when not directly resorting to violence – use hatred of America, or the West, or Israel, as the central organizing principle of politics* [22].

– *There's no slander that provides an excuse for people to burn a restaurant in Lebanon, or destroy a school in Tunis, or cause death and destruction in Pakistan* [22].

– *The Iranian government must face a world that stays united against its nuclear ambitions* [14].

В останньому прикладі уряд Ірану протиставляється всьому світу.

Висновки. Отже, у цій статті ми розглянули основні стратегії передачі концептуальної опозиції «США–СХІД» у сучасному американському політичному дискурсі, а саме: стратегію групової ідентифікації та протиставлення. Стратегія групової ідентифікації, яка включає в себе такі тактики, як інклюзивність та дистанціювання, є найчастотнішою. Ця стратегія (особливо тактика інклюзивності) забезпечується вживанням присвійного займенника *our* й особового *we* на позначення США. Також у проаналізованих промовах прослідковується ідея звернення до вкрай важливих для американців цінностей – «freedom», «self-determination», «religion».

Щодо тактики дистанціювання, то у своїх промовах Барак Обама навмисно використовує прикметники позитивної оцінки у вищому й найвищому ступенях порівняння на позначення Америки та її громадян. Стратегія протиставлення на лексичному рівні реалізується вказівним займенником *those* й особовим *they* на позначення Сходу.

Перспективи подальшого дослідження. Перспективним для подальшого вивчення й аналізу є вивчення опозиції «США–СХІД» на матеріалі різних типів дискурсу.

Джерела та література

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – Изд. 2-е, стереотип. – М. : Сов. энцикл., 1969. – 608 с.
2. Гареева М. Р. Реалізація опозиції «ми» – «вони» за допомогою комунікативних стратегій і тактик у французькому медіа-дискурсі / М. Р. Гареева // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. – 2009. – № 3. – С. 73–81.
3. Дмитрук О. В. Маніпулятивні стратегії в сучасній англомовній комунікації : автореф дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / О. В. Дмитрук. – К. : Київ. ун-т. ім. Т. Шевченка, 2006. – 19 с.
4. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи : монография / О. С. Иссерс. – Омск : Изд-во Омск. гос. ун-та, 1999. – 285 с.
5. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
6. Миронова П. О. Коммуникативная стратегия редукционизма в политическом дискурсе // Язык. Человек. Картина мира. – Ч. 1. – Омск : ОмГУ, 2000. – С. 163–165.
7. Паршин П. Б. Исследовательские практики, предмет и методы политической лингвистики // Scripta linguisticae applicatae. Проблемы прикладной лингвистики : сб. ст. – М. : Азбуковник, 2001. – С. 181–208.
8. Пономарева Е. Ю. Концептуальная оппозиция «Жизнь–Смерть» в поэтическом дискурсе (на материале поэзии Д. Томаса и В. Брюсова) : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Е. Ю. Пономарева. – Тюмень, 2008. – 22 с.
9. Славова Л. Л. Комунікативні стратегії та тактики у сучасному масмедійному політичному дискурсі: зіставний аспект (на матеріалі українських та амер. інт.-джерел) / Л. Л. Славова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/8826/97/>
10. Фоменко О. С. Лінгвістичний аналіз сучасного політичного дискурсу США (90-ті роки ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / О. С. Фоменко. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 1998. – 17 с.
11. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.01, 10.02.19 / Елена Иосифовна Шейгал. – Волгоград, 2000. – 31 с.
12. Якобсон Р. Работы по поэтике: переводы / сост. и общ. ред. М. Л. Гаспарова. – М. : Прогресс, 1987. – 464 с.
13. Remarks by the President at Presentation of 2012 Presidential Citizens Medals (January 15, 2013) [Electronic resource] / B. Obama. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/02/15/remarks-president-presentation-2012-presidential-citizens-medals>

14. Remarks by the President at the Democratic National Convention (September 07, 2012) [Electronic resource] / B. Obama. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/09/07/remarks-president-democratic-national-convention>
15. Remarks by the President at the Diplomatic Corps Reception (December 19, 2012) [Electronic resource] / B. Obama. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/12/19/remarks-president-diplomatic-corps-reception>
16. Remarks by the President at the Funeral Service for Senator Daniel Ken Inouye (December 21, 2012) [Electronic resource] / B. Obama. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/12/21/remarks-president-funeral-service-senator-daniel-ken-inouye>
17. Remarks by the President at the Kennedy Center Honors Reception (December 02, 2012) [Electronic resource] / B. Obama. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/12/02/remarks-president-kennedy-center-honors-reception>
18. Remarks by the President in Nomination of Secretary of the Treasury (January 10, 2013) [Electronic resource] / B. Obama. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/01/10/remarks-president-nomination-secretary-treasury>
19. Remarks by the President on Election Night (November 07, 2012) [Electronic resource] / B. Obama. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/11/07/remarks-president-election-night>
20. Remarks by the President on Manufacturing – Asheville, NC (January 13, 2013) [Electronic resource] / B. Obama. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/02/13/remarks-president-manufacturing-asheville-nc>
21. Remarks by the President to Servicemembers and their Families (December 25, 2012) [Electronic resource] / B. Obama. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/12/25/remarks-president-servicemembers-and-their-families>
22. Remarks by the President to the UN General Assembly (September 25, 2012) [Electronic resource] / B. Obama. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/09/25/remarks-president-un-general-assembly>

Пилипчук Татьяна. Коммуникативные стратегии и тактики реализации концептуальной оппозиции «США–ВОСТОК» в современном американском политическом дискурсе (на материале речей Барака Обамы за 2012–2013 гг.). В статье рассматриваются понятия политического дискурса, коммуникативной стратегии и тактики, а также анализируются основные стратегии и тактики построения концептуальной оппозиции «США–ВОСТОК» в современном американском политическом дискурсе.

Результаты исследования дают основания констатировать, что в речах Барак Обама конструирует концептуальную оппозицию «США–ВОСТОК» с помощью стратегий групповой идентификации и противопоставления. Первая стратегия представлена такими тактиками, как инклюзивности и дистанцирование. Тактика инклюзивности обеспечивается созданием положительного образа США, которые защищают не только свои интересы, но и интересы людей всех национальностей и вероисповеданий. С помощью тактики дистанцирования происходит отделение США от других стран мира. Последняя стратегия противопоставляет обе составляющие данной оппозиции.

Ключевые слова: политический дискурс, концептуальная оппозиция, коммуникативные стратегии и тактики.

Pylypchuk Tetiana. The Conceptual Opposition «USA–EAST» Through Communicative Strategies and Tactics in Contemporary American Political Discourse (on the Materials of Barack Obama’s Speeches for 2012–2013 Years). The article dwells on the notions of political discourse, communicative strategy and tactic. The author focuses attention on the strategies and tactics employed in contemporary American political discourse to render the conceptual opposition «USA-EAST».

The results of the conducted research give reason to confirm that the conceptual opposition «USA-EAST» in Barack Obama’s speeches is rendered through the strategies of group identity and contrasting. The first strategy consists of such tactics as inclusion and distancing. Positive image of the United States of America, the country which protects not only its interests, but the interests of people of all nationalities and religions, is rendered through inclusion tactic. The separation of the United States of America from other countries is achieved by distancing tactic. The second strategy, the strategy of contrasting, compares both components of the given opposition, USA and EAST.

Key words: political discourse, conceptual opposition, communicative strategies and tactics.

Стаття надійшла до редколегії
27.03.2013 р.